

УДК: (330.837:330.322.2)711.522

JEL D02, R13,R11

ЛАЙКО О.І.

д-р екон. наук.

ст. наук. співроб.

Інститут проблем ринку та економіко- екологічних досліджень НАНУ

Французький бульвар, 29, м. Одеса, Україна, 65044

E-mail: alexlayko@gmail.com

АРАФТЕНІЙ А.М.

аспірант

Інститут проблем ринку та економіко- екологічних досліджень НАНУ

Французький бульвар, 29, м. Одеса, Україна, 65044

E-mail: ar_92@ukr.net

ІНСТИТУЦІОНАЛЬНІ ФАКТОРИ ПОДАТКОВОГО ЗАБЕЗПЕЧЕННЯ ІНВЕСТИЦІЙНОГО РОЗВИТКУ ТЕРИТОРІАЛЬНИХ ГРОМАД

У статті надано визначення чинників інституціонального забезпечення ефективного використання наявного інвестиційного потенціалу територіальних громад. Проаналізовано іноземний досвід територіальної децентралізації, який спрямований на наближення процесу прийняття рішення до громадянина, розподіл значних повноважень від державних органів органам місцевого самоврядування, створення прозорого інвестиційного клімату та можливість спроможними громадами ефективніше вирішувати питання місцевого значення для мешканців та розвитку своїх територій.

LAIKO O.I.

Dr.Sc. (Economics),

Institute Of Market Problems And Economic&Ecological Research of the

National Academy Of Sciences Of Ukraine

Frantsuzskiy Boulevard, 29, Odessa, Ukraine

E-mail: alexlayko@gmail.com

ARAFTENII A.M.

postgraduate student

Institute Of Market Problems And Economic&Ecological Research of the

National Academy Of Sciences Of Ukraine

Frantsuzskiy Boulevard, 29, Odessa, Ukraine

E-mail: ar_92@ukr.net

INSTITUTIONAL FACTORS OF TAX PROVIDING INVESTMENT DEVELOPMENT OF TERRITORIAL COMMUNITIES

The article defines the factors of the institutional provision of effective use of the existing investment potential of territorial communities. The influence of the tax reform on the development of territorial communities is considered. The reform of local self-governance involves the transfer of the share of national taxes to local budgets, creates economic interest of communities in the development of new industries, of business support and of economic development for the country as a whole. It is shown that issues of tax competition and developmental balance are at the center of the attention of the European Commission and the whole European community, since the consequences of such concept are implemented in real life there are both positive and negative results. The results of the research tell that the formation of a supportive institutional environment should take place on the basis of an integrated combination of measures of rapid direct and indirect impact with the tools of organizational support and the formation of a business image. It is admitted that competition, privacy and sovereignty are the features of a free society, therefore, tax competition between countries should be noted. It is stated that the main instruments for the formation of a favorable institutional environment for the development of the region include legislative, organizational, economic and financial measures of a direct or indirect nature, the impact of which should promote the revitalization of socio-economic development of regions, as well as must ensure the sustainability of the stimulating effect in the form of investment viability of projects through the existing organizational approaches, rules, conditions of effective use of available resources of territories. The applied mechanisms for the formation of a favorable institutional environment for the economic development of the regions are proposed.

Постановка проблеми та її зв'язок з важливими науковими та практичними завданнями.

Реалізація інвестиційного розвитку територіальних громад залежить від стану інституціонального забезпечення, яке в сучасних умовах не є досить якісним. До основних законодавчих актів, які забезпечують основу інституційного забезпечення територіальних громад є Закон України «Про добровільне об'єднання територіальних громад» [6]. Основними інструментами формування ефективного інституціонального забезпечення для розвитку територіальних громад є заходи економічного, фінансового, нормативного правового типу, які мають сприяти активізації економічного розвитку територіальних громад.

Аналіз останніх публікацій по проблемі. Інституціональне забезпечення економічного розвитку було і є актуальним, так як сфера економічних взаємовідносин є гуманітарною і найбільш відомі роботи вчених-інституціоналістів, таких як Т. Веблена, Дж. Коммонса [2], Р.Коуза, Д.Норта [4], Ф. Фукуями, розкривають сутність впливу нормативно-правових, неформальних, гуманітарних, соціо-психологічних факторів на економічний розвиток на макро-, мезо- і мікрорівнях. Дані вчені приділяли увагу інституціонального забезпечення в межах своїх досліджень.

Виділення невирішених раніше частин загальної проблеми. Триває необхідність розробки й впровадження конкретних пропозицій щодо покращення інституціонального забезпечення розвитку територіальної громади в Україні як невід'ємної складової проголошеної модернізації адміністративного устрою країни, досягнення конкретних позитивних результатів на місцях. Попри те, що існує достатньо велика кількість теоретичних робіт, присвячених проблематиці модернізації системи адміністративного устрою і економічного управління, все ще недостатньо вивчена ефективність інституціонального забезпечення територіальних громад й не окреслені перспективи його розвитку.

Формування цілей дослідження. Основною метою даної статті є визначення основних напрямів економічного регулювання територіальних громад та створення заходів для сприятливого інвестиційного розвитку громад. Якість інституціонального забезпечення інвестиційної діяльності є фактором стримування подальшого розвитку продуктивних сил, однак прямі та непрямі докази такого стану мають бути обґрунтовані науково в концептуальному та методичному аспектах, що надаватиме можливість розробки відповідних заходів регулювання і покращення ситуації.

Виклад основних результатів та їх обґрунтування. Однією із основних умов забезпечення розвитку територіальних громад є формування сприятливого інституціонального забезпечення. По-перше, це наявність певних громадських організацій та державних органів, а по-друге – закони та законодавча база, правила, стандарти та норми [7]. Головна проблема інституціонального забезпечення розвитку територіальних громад полягає в неспроможності здійснювати ефективну реалізацію завдань, поставлених перед територіальними громадами. Відсутній чіткий розподіл функцій і повноважень між різними рівнями державного управління, що чинить не дуже сприятливий вплив на залучення капіталів та стан інвестиційної діяльності на регіональному рівні.

Податки для територіальних громад відіграють роль і стимулятора інвестиційних процесів із залученням приватного капіталу, і інструментом прямого бюджетного інвестування за рахунок забезпечення доходів бюджетів. Доходи територіальних громад можуть формуватися за рахунок як бюджетних, так і позабюджетних ресурсів, однак головним джерелом для забезпечення дохідної частини бюджетів громад є і залишатимуться, податкові надходження. Певні зміни, які відбулися завдяки реформуванню податкового законодавства, призвели до зміни в порядку наповнення дохідної частини бюджетів громад як в кількісному, так і в якісному вимірах.

Збільшення кількості податків, які повністю будуть спрямовуватись до бюджетів об'єднаних громад, призведе до зміни і структури наповнення бюджетів. Тобто, податок на доходи фізичних осіб часткового спрямовуватиметься до державного і до бюджетів громад, а ,наприклад, акцизний податок повністю до державного бюджету.

В бюджетному кодексі України, у зв'язку з прийняттям Закону «Про добровільне об'єднання територіальних громад» здійснено ряд змін в порядку розподілу податків між бюджетами базового рівня, обласного та державного. Базовим елементом доходів бюджету територіальних громад – основи для їхнього соціально-економічного розвитку, є бюджетні надходження, сформовані на основі податків, отриманих об'єднанню територіальною громадою. Так, згідно з бюджетно-податковими змінами в Україні з 2015 року бюджет об'єднаної територіальної громади складатиме: 60 % податку на доходи фізичних осіб; 25% екологічного податку; 100% державного мита; 100% акцизного податку з реалізації суб'єктами господарювання роздрібною торгівлі підакцизних товарів; 100% єдиного податку; 100% податку на майно; 100% туристичного збору та інші.

В січні 2016 року зареєстрований проект Закону «Про внесення змін до Бюджетного кодексу України щодо зарахування податку на доходи фізичних осіб до бюджетів сіл, селищ та міст районного значення», в якому пропонується внести зміни до певних статей Бюджетного кодексу. Згідно з проектом Закону, пропонується розширити джерела формування доходів бюджетів сіл і селищ, за рахунок запровадження розподілу податку на доходи фізичних осіб, що передбачатиме зарахування у розмірі 60 % вищевказаного податку до сільських і селищних бюджетів.

Як визначено, в законопроекті, за чинним розподілом ПДФО (а саме: 25% Державного бюджету, 15%- обласним бюджетам, 60% районним бюджетам, містам обласного значення) об'єднані територіальні громади майже повністю залишаються позбавленні фінансового ресурсу. Тому зарахування 60% ПДФО до доходів територіальних громад є об'єктивно необхідним кроком, який забезпечить справедливий розподіл найвагомішого ресурсу місцевих бюджетів.

Також пропонується тимчасово, до об'єднання міст районного значення в територіальні громади, привести доходи і видатки міст районного значення до доходів і видатків міст обласного значення із обмеженнями щодо видаткових повноважень, а саме, не передавати на фінансове забезпечення з міст районного значення: професійно-технічні та вищі навчальні заклади I-II рівня акредитації (ПТУ і технікуми); соціальний захист (соціальні допомоги, дитячі виплати, субсидії); медико-санітарну освіту.

Тобто, дана адміністративна реформа, надасть можливість територіальним громадам подальшого економічного розвитку та в результаті цього планується зростання доходів до місцевих бюджетів на 40% [5].

Реформа місцевого самоврядування, передбачає передачу в місцеві бюджети частки загальнонаціональних податків, створює економічну зацікавленість громад в розвитку нових виробництв, підтримці бізнесу, економічного розвитку країни в цілому.

Крім того, досвід таких унітарних держав, як Данія, Норвегії, Швеції, Польщі, Чехії, Естонії, Франції показує, що передача значних повноважень від державних органів органам місцевого самоврядування, причому таким чином, аби якомога більше повноважень мали ті органи, які є найближчими до людей, забезпечило зміцнення місцевого самоврядування, а відповідно і до усунення штучних перешкод (зайві дозволи, інстанції, надмірний контроль центру) для бізнесу і підприємницької діяльності, створення прозорого інвестиційного клімату та можливість спроможними (гроші, ресурси) громадами ефективніше вирішувати питання місцевого значення для мешканців та розвитку своїх територій.

Податкова конкуренція є одним з потужних і дієвих важелів стимулювання залучення капіталу та інтенсифікації інвестиційної діяльності. В країнах ЄС навіть створено Центр податкової конкуренції (The Center for Tax Competition), який займається дослідженням впливу жорсткої податкової конкуренції на прийняття управлінських та на стан ділової активності [1]. На даний час, податковий центр включає в себе понад 35 впливових організацій по всьому світу.

Питання податкової конкуренції і збалансованості розвитку знаходяться в центрі уваги Європейської комісії та всієї європейської спільноти, оскільки наслідки такої концепції при її впровадженні в реальне життя результатами як позитивними, так і негативними результатами.

Працюючи разом з Європейським союзом, Організацією Об'єднаних Націй та Організацією економічного співробітництва та розвитку, ці країн прагнуть диктувати податкову політику в усьому світі, щоб захистити себе від конкуренції. Вони вважають, що повинні мати право на податкові доходи, отримані в низько податкових юрисдикціях. Конкуренція, недоторканість приватного життя і суверенітет є рисами вільного суспільства. Тому податкова конкуренція між країнами повинна відзначатися.

У Франції, протягом останніх 30 років відбувається процес територіальної децентралізації, який спрямований на наближення процесу прийняття рішення до громадянина [3]. Наділяючи територіальні утворення новими повноваженнями, громадяни можуть розраховувати на посилення свого впливу на вирішення питань місцевого значення шляхом участі в роботі органів місцевого самоврядування, обраних демократичним шляхом. У цьому полягає логіка місцевої демократії, яка покладена в основу процесу децентралізації.

У європейських країнах сьогодні стає помітною тенденція до укрупнення основних адміністративно-територіальних одиниць з метою оптимізації адміністрування. Принцип субсидіарності впроваджується через делегування значної частини повноважень центральних органів виконавчої влади на місця, що забезпечує більш ефективне розв'язання існуючих проблем на місцевому рівні та підвищує якість послуг, що надаються населенню. В умовах України європейський досвід адміністративно-територіального реформування може бути реалізований у процесі об'єднання

територіальних громад та запровадження міжрегіонального та міжмуніципального співробітництва, що має забезпечити вищий рівень кооперації між областями зі спільною господарською структурою, а делегування значної частини повноважень дасть змогу більш ефективно вирішувати інфраструктурні, культурні, соціально-економічні питання на рівні регіону та територіальних громад.

Основним інструментом формування сприятливого інституціонального середовища для забезпечення розвитку регіону є заходи нормативно-правового, організаційного, економічного, фінансового типу з прямим або непрямим характером впливу, дія яких має сприяти активізації соціально-економічного розвитку регіонів, а також забезпечити стійкість стимулюючого ефекту у вигляді життєздатності інвестиційних проектів за допомогою сформованих організаційних підходів, правил, умов ефективного використання наявних ресурсів територій. Прикладні механізми формування сприятливого інституціонального середовища економічного розвитку регіонів включають в себе набір заходів, сполучення і порядок використання яких визначаються на основі проведення стратегування розвитку територіальних громад.

Висновки та перспективи подальших досліджень. Формування сприятливого інституціонального середовища повинно відбуватись на основі комплексного поєднання заходів швидкого прямого та непрямого впливу з інструментами організаційного забезпечення і формування ділового іміджу. При цьому податкові стимулятори, як одні з найбільш потужних і дієвих в прямому економічному відношенні, інші прямі та непрямі економічні стимулятори створюють економічно вигідні умови для забезпечення активізації капіталовкладень, а організаційно-інституціональні - формують системи норм і правил, утворюють нематеріальну основу для формування позитивного іміджу територій, якими можуть вважатись території проживання громад в аспекті їхньої участі в інтеграційних процесах на базовому рівні, на рівні формування об'єднаних громад, на рівні регіонів, міжрегіональних утворень, на національному та глобальному рівні.

Прикладні механізми та заходи забезпечення сприятливого інституціонального середовища соціально-економічного розвитку на рівні територіальних громад передбачається практично реалізувати на прикладі регіонів та об'єднаних територіальних громад, оскільки діючим законодавством для них надаються необхідні повноваження економічного і організаційного характеру.

ЛІТЕРАТУРА

1. Site of the Center for Freedom and Prosperity [Електронний ресурс]. - Режим доступу : <http://freedomandprosperity.org/ctc/>
2. Commons J.R. Institutional Economics // American Economic Review. 1931. Vol. 21. P. 651.
3. Міжмуніципальне співробітництво у Франції. Доповідь Клемана Фурші [Електронний ресурс]. – Режим доступу: [http://coopregion.ru/uploaded/VE%20 ville% durable/intercommunalite-RU.pdf](http://coopregion.ru/uploaded/VE%20ville% durable/intercommunalite-RU.pdf)
4. Норт Д. С. Институты и экономический рост: историческое введение / Д. С. Норт. - Oxford: Pergamon Press, 1993. - Т. 1. - Вып. 2. - С. 69 - 91.
5. Суть реформи органів місцевого самоврядування [Електронний ресурс] / Міжнародний центр перспективних досліджень. - Режим доступу: http://icps.com.ua/assets/uploads/images/files/verstka_decentralizaciya.pdf
6. Про добровільне об'єднання територіальних громад: Закон України від 05.02.2015 № 157-VIII//Відомості Верховної Ради. - 2015. - № 13. - ст.91
7. Яремко Л. Проблеми інституційного забезпечення інноваційного розвитку регіону / Л. Яремко [Електронний ресурс].- Режим доступу : <http://www.donntu.edu.ua>

REFERENCES

1. Site of the Center for Freedom and Prosperity [Site of the Center for Freedom and Prosperity]. *freedomandprosperity.org*. Retrieved from <http://freedomandprosperity.org/ctc/> [in English].
2. Commons, J.R. (1931). Institutional Economics [Institutional Economics]. *American Economic Review - American Economic Review*, Vol. 21, 651 [in English].
3. Furshi, K. (2010). Mizhmunitsypalne spivrobitnytstvo u Frantsii [Inter-municipal cooperation in France]. *coopregion.ru*. Retrieved from [http://coopregion.ru/uploaded/VE%20 ville% durable/intercommunalite-RU.pdf](http://coopregion.ru/uploaded/VE%20ville% durable/intercommunalite-RU.pdf) [in Ukrainian].
4. Nort, D. S. (1993). Instituty i jekonomicheskij rost: istoricheskoe vvedenie [Institutes and economic growth: a historical introduction]. Oxford: Pergamon Press [in Russian].

5. Sut reformy orhaniv mistsevoho samovriaduvannia [The essence of the reform of local self-government]. *icps.com.ua*. Retrieved from http://icps.com.ua/assets/uploads/images/files/verstka_decentralizaciya.pdf [in Ukrainian].

6. Zakon Ukrainy ot 05 liutoho 2015r. № 157-VIII "Pro dobrovilne obiednannia terytorialnykh hromad" [Law of Ukraine of February 05, 2015 № 157-VIII "On the Voluntary Association of Territorial Communities"]. (2015, 05 February). Vidomosti Verkhovnoi Rady -// Bulletin of the Verkhovna Rada, 13 . - st.91[in Ukrainian].

7. Yaremko, L. Problemy instytutsiinoho zabezpechennia innovatsiinoho rozvytku rehionu [Problems of institutional provision of innovative development of the region]. *donntu.edu.ua*. Retrieved from <http://www.donntu.edu.ua> [in Ukrainian].